

تأثیرپذیری اقتصادی روستاها از نواحی صنعتی (مطالعه موردی: ناحیه صنعتی میامی، شهرستان شاهرود) شهره تاج^۱

استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

فاطمه دارآفرین

کارشناس ارشد جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۹/۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۶/۶

چکیده

تحقیق مورد نظر به بررسی صنعتی کردن روستاها و تاثیر شهرک‌های صنعتی در توسعه و تحول روستایی می‌پردازد. در این راستا ارتباط بین صنعتی شدن و توسعه روستایی از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد، موردآزمون قرار گرفت. بسیاری از محققان توسعه برای این باورند که تمرکززدایی صنعتی، به ایجاد درآمد و نیز افزایش مصرف و ایجاد فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی منجر گردیده است. به‌منظور بررسی تأثیرپذیری اقتصادی روستاها از نواحی صنعتی منطقه مورد مطالعه (ناحیه صنعتی میامی در شهرستان شاهرود) به صورت موردی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته است. تحقیق حاضر به روش همبستگی و همخوانی و با استفاده از مشاهدات میدانی و تکمیل پرسش‌نامه صورت گرفته است. جامعه آماری از روش آماری کای دو X^2 آزمون فرضیه‌ها مورد تجزیه و تحلیل اطلاعات قرار گرفته است و از روش ضریب چوپروف درجه اهمیت فرضیه مشخص شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ناحیه صنعتی میامی، سبب افزایش درآمد روستایی آن و ایجاد فرصت‌های شغلی برای روستائیان این ناحیه شده است و بیشتر کارکنان ناحیه صنعتی میامی را ساکنان روستایی تشکیل می‌دهند.

واژگان کلیدی: نواحی صنعتی، شهرک صنعتی، توسعه روستایی، صنایع روستایی.

مقدمه

صنعتی شدن می‌تواند در مراحل مقدماتی به عنوان ابزاری برای اصلاح شرایط کار و استانداردهای زندگی در جهت مقابله با فقر در ابعاد جهانی باشد و نه فقط به عنوان ابزاری برای تولید بیشتر با استفاده از تکنولوژی جدید مطرح باشد (Das.p.k,1979:8). گرایش به فعالیت‌های صنعتی در متون توسعه روستایی تنها محدود به کشورهای در حال توسعه نیست چرا که در بسیاری از کشورهای (OECD) سهم اشتغال بخش صنعت در مناطق روستایی بیشتر از بخش کشاورزی است (Bollman:D.Ray&AL,1997:15). از مهم‌ترین مشکلات نواحی روستایی، نبود اشتغال و درآمد است. با توجه به رشد طبیعی جمعیت در این نواحی که بیشتر از نواحی شهری است، ایجاد اشتغال از مهم‌ترین برنامه‌های توسعه روستایی به شمار می‌رود (مطیعی لنگرودی، ۱۴۲، ۱۳۸۱). صنعتی‌سازی، صنعتی کردن و یا صنعتی شدن نیز به معنی دگرگونی تکنولوژیک به منظور ارائه کیفیت زندگی بهتر برای نسل‌های فعلی و آینده است (Huq,1994:107). به همین دلیل صنعتی‌سازی مناطق روستایی با توانایی ایجاد فرصت‌های شغلی و فعالیت‌های درآمدزا به عنوان راهکاری به منظور کاهش نابرابری در مناطق روستایی مورد توجه سیاستگذاران توسعه قرار گرفته است (۴۲، ۱۳۸۳، رحیمی).

تحولات ایجاد شده در زمینه تحرک بخشیدن به فضاهای زیستی روستاها در جهت صنعتی شدن و گسترش فعالیت‌های غیرکشاورزی عاملی مهم در افزایش رفاه و تامین کالاها و خدمات ضروری برای خانواده‌های فقیر روستایی است (لیدهولم، ۱۹۹۴، ص ۴۸). کشاورزی و صنعت، دو فعالیت مهم اقتصادی محسوب می‌شوند. انتخاب راه مناسب در برخورد با این دو فعالیت، از ارکان عمده استراتژی توسعه است (روزبهان، ۱۳۷۶، ص ۱۹۸). وسعت اراضی حومه از سویی و ارزانی بهای زمین از دیگر سو، از موجبات نصب صنایع در حومه شهرها می‌تواند باشد (فرید، ۱۳۶۸، ص ۱۷۷) باید در دو حالت به فکر ایجاد و احداث شهرک‌های صنعتی و یا نوشهرهای کوچک اندام باشیم (عادل نیا، ۱۳۶۸، ص ۱۸) توسعه صنعتی شهری در اثر قابلیت تحرک عوامل تولید از جمله کار و سرمایه به نواحی اطراف انتشار یافته و رشد اقتصادی مناطق و روستاهای اطراف را به همراه دارد (جهاد سازندگی، ۲۲، ۱۳۷۲)

صنعتی شدن مناطق روستایی به عنوان یک کاتالیزور در جهت ایجاد اشتغال پایدار و به عنوان آخرین چاره کار برای حل مشکل فقر مناطق روستایی می‌باشد (samal.cokishore,1997). صنعتی کردن روستاها در مفهوم واقعی آن یکی از عملکردهای مهم، در جهت اشتغال و بالا بردن درآمد افراد به شمار می‌رود (تقوایی، شفیع، ص ۳۹-۴۰) رشد صنایع در شهرستان شاهرود و اقدامات انجام شده در این راستا در برخی از نقاط روستایی شهرستان با تاسیس شهرک‌های صنعتی همراه بوده که قاعدتاً بایستی با تاثیرات مثبت بر زندگی روستائیان در ابعاد مختلف همگام می‌شد. نامشخص بودن میزان تاثیر شهرک‌های صنعتی در تحول فضاهای روستایی، ما را برآن داشت تا ضمن به‌کارگیری ابزارهای مناسب، اقدام به سنجش آثار این گونه شهرک‌ها بر نواحی روستایی نماییم. مسئله اصلی در این تحقیق، تاثیر شهرک صنعتی میامی در تحولات اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی است. به این ترتیب ارتباط بین ناحیه صنعتی میامی و افزایش درآمد و افزایش اشتغال مورد بررسی قرار گرفت.

روش تحقیق

تحقیق حاضر به روش همبستگی و همخوانی و استفاده از روش آماری آزمون استقلال صفات (آزمون کای دو) و استفاده از ضریب چوپروف برای تعیین اولویت متغیرها می‌باشد.

ناحیه مورد مطالعه، دهستان میامی از توابع شهرستان شاهرود است که شامل ۲۵ روستای دارای سکنه بوده و ۶۵۲۴ نفر جمعیت در آن زندگی می‌کنند.

شهرک صنعتی میامی ۲۴۸۸ نفر کارگر شاغل در ۷ کارگاه فعال در شهرک صنعتی مورد مطالعه قرار گرفته است و از جامعه کارگران فعال در شهرک صنعتی میامی با استفاده از فرمول کوچران حداقل حجم نمونه مورد نیاز محاسبه گردید و به صورت تصادفی ۵۰ پرسش‌نامه برای کارگران شاغل تهیه شد و به دلیل محدود بودن تعداد کارفرمایان تمام کارفرمایان پرسش‌نامه مربوط به کارفرما را تکمیل کردند.

$$N = \frac{Npq u^2_{1-\frac{\alpha}{2}}}{N\Sigma^2 + pq u^2_{1-\frac{\alpha}{2}}}$$

$$N = \frac{152/43468}{3/094656} = 49 \approx 50$$

محدوده مورد مطالعه

از لحاظ موقعیت جغرافیایی ناحیه صنعتی میامی در دهستان میامی و در بخش میامی و در شهرستان شاهرود در استان سمنان واقع شده است ناحیه صنعتی میامی در شرق شهر شاهرود قرار دارد. شهرستان شاهرود به مساحت ۵۱۷۶۲ کیلومتر مربع (استانداری سمنان) در شرق استان سمنان واقع شده است. این شهرستان از شمال به استان گلستان و از مشرق به استان خراسان و از طرف جنوب به استان اصفهان و دشت کویر و از مغرب به شهرستان دامغان محدود می‌شود.

نتایج یافته‌ها

در راستای دستیابی به اهداف مورد نظر و با استفاده از ابزار تحقیق فرضیات پیشنهادی مورد آزمون قرار گرفت. فرضیه ۱: بین ایجاد ناحیه صنعتی میامی و افزایش درآمد روستائیان رابطه معناداری وجود دارد. سئوالات ۱ و ۴ و ۶ و ۹ پرسش‌نامه بر اساس نظرات کارگران بررسی گردید. مراحل انجام آزمون فرضیه یک

بین ایجاد ناحیه صنعتی میامی و افزایش درآمد رابطه معنی دار وجود ندارد. H_0 ۱)

بین ایجاد ناحیه صنعتی میامی و افزایش درآمد رابطه معنی دار وجود دارد. H_1

$$(\alpha = 0.052)$$

$$3) k(x_1, x_2, \dots, x_n) = x^2 = \sum^s \sum^t \frac{(m_{ij} - m'_{ij})^2}{m'_{ij}}$$

$$4) w(x^2 \geq x_1^2 - \alpha_{(s-1)(t-1)})$$

$$w(x^2 \geq x^2 0.95, 9) \Rightarrow w(x^2 \geq 16.9)$$

۵) انتخاب نمونه

جدول شماره ۱: فراوانی تجربی در مورد افزایش درآمد

گزینه سوال	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
۱	۱۲	۱۶	۱۲	۱۰	۵۰
۴	۰	۱۱	۱۹	۲۰	۵۰
۶	۵	۱۰	۱۵	۲۰	۵۰
۹	۳	۱۵	۲۰	۱۲	۵۰
جمع	۲۰	۵۲	۶۶	۶۲	۲۰۰

منبع: یافته های تحقیق

جدول شماره ۲: فراوانی نظری در مورد افزایش درآمد

گزینه سوال	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم
۱	۵	۱۳	۱۶/۵	۱۵/۵
۴	۵	۱۳	۱۶/۵	۱۵/۵
۶	۵	۱۳	۱۶/۵	۱۵/۵
۹	۵	۱۳	۱۶/۵	۱۵/۵

منبع: یافته های تحقیق

جدول شماره ۳: محاسبه مقدار عددی ملاک آزمون‌کننده در مورد افزایش در آمد

m_{ij}	m'_{ij}	$m_{ij} - m'_{ij}$	$(m_{ij} - m'_{ij})^2$	$\frac{(m_{ij} - m'_{ij})^2}{m'_{ij}}$
۱۲	۵	۷	۴۹	۹/۸
۱۶	۱۳	۳	۹	۰/۶۹
۱۲	۱۶/۵	-۴/۵	۲۰/۲۵	۱/۲۲
۱۰	۱۵/۵	-۵/۵	۳۰/۲۵	۱/۹۵
۰	۵	-۵	۲۵	۵
۱۱	۱۳	-۲	۴	۰/۳
۱۹	۱۶/۵	۲/۵	۶/۲۵	۰/۳۷
۲۰	۱۵/۵	۴/۵	۲۰/۲۵	۱/۳
۵	۵	۰	۰	۰
۱۰	۱۳	-۳	۹	۰/۶۹
۱۵	۱۶/۵	۱/۵	۲/۲۵	۰/۱۳
۲۰	۱۵/۵	۴/۵	۲۰/۲۵	۱/۳
۳	۵	-۲	۴	۰/۸
۱۵	۱۳	۲	۴	۰/۳
۲۰	۱۶/۵	۳/۵	۱۲/۲۵	۰/۷۴
۱۲	۱۵/۵	-۳/۵	۱۲/۲۵	۰/۷۹

منبع: یافته های تحقیق

$$k = \sum \sum \frac{(m_{ij} - m'_{ij})^2}{m'_{ij}} = ۲۵/۳۸۶$$

$$K \in w$$

۶) تصمیم‌گیری: چون مقدار عددی ملاک آزمون‌کننده در ناحیه بحرانی قرار می‌گیرد لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود یعنی این‌که افزایش درآمد و ناحیه صنعتی میامی به یکدیگر وابسته‌اند.

و به این قضاوت ۹۵٪ اطمینان داریم

$$p = \sqrt{\frac{x^2}{n(s-1)(t-1)}} \text{ افزایش درآمد}$$

$$n=۱۶$$

$$(s-1)(t-1)=۹$$

$$x^2 = ۲۵/۳۸۶$$

$$p = \sqrt{\frac{۲۵/۳۸۶}{۱۶\sqrt{۹}}}$$

$$p = \sqrt{\frac{۲۵/۳۸۶}{۴۸}}$$

$$p=۰/۷۲۱$$

آزمون فرضیه ۲: بین ایجاد ناحیه صنعتی میامی و افزایش اشتغال روستائیان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

سئوالات ۷۵ و ۱۰ پرسش‌نامه بر اساس نظرات کارگران بررسی گردید.

مراحل انجام آزمون فرضیه دو

1) H_0 بین ایجاد ناحیه صنعتی میامی و افزایش اشتغال روستائیان رابطه معنی دار وجود ندارد.

H_1 بین ایجاد ناحیه صنعتی میامی و افزایش اشتغال روستائیان رابطه معنی دار وجود دارد.

2) $\alpha = 0.05$

3) $k(X_1, X_2, \dots, X_n) = X^2 = \sum^s \sum^t \sqrt{\frac{(m_{ij} - m'_{ij})}{m'_{ij}}}$

4) $w(X^2 \geq X^2_{1-\alpha}, (s-1)(s-t))$

$w(X^2 \geq X^2_{0.95,6}) \Rightarrow w(X^2 \geq 12.6)$

۵) انتخاب نمونه

جدول شماره ۴: فراوانی تجربی در مورد افزایش اشتغال روستائیان

سوال	گزینه	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
۵	۱۲	۲۰	۶	۱۲	۵۰	۵۰
۷	۲۱	۲۱	۱	۷	۵۰	۵۰
۱۰	۸	۱۲	۱۰	۲۰	۵۰	۵۰
جمع	۴۱	۵۳	۱۷	۳۹	۱۵۰	۱۵۰

منبع: یافته های تحقیق

جدول شماره ۵: فراوانی نظری در مورد افزایش اشتغال روستائیان

سوال	گزینه	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم
۵	۱۳/۶۶	۱۷/۶۶	۵/۶۶	۱۳	۱۳
۷	۱۳/۶۶	۱۷/۶۶	۵/۶۶	۱۳	۱۳
۱۰	۱۳/۶۶	۱۷/۶۶	۵/۶۶	۱۳	۱۳

منبع: یافته های تحقیق

جدول شماره ۶: محاسبه مقدار عددی ملاک آزمون کننده در مورد افزایش اشتغال روستائیان

m_{ij}	m'_{ij}	$m_{ij} - m'_{ij}$	$(m_{ij} - m'_{ij})^2$	$\frac{(m_{ij} - m'_{ij})^2}{m'_{ij}}$
۱۲	۱۳/۶۶	-۱/۶۶	۲/۷۵	۰/۲
۲۰	۱۷/۶۶	۲/۳۴	۵/۴۷	۰/۳
۶	۵/۶۶	۰/۳۴	۰/۱۱	۰/۰۱
۱۲	۱۳	-۱	۱	۰/۰۷
۲۱	۱۳/۶۶	۷/۳۴	۵۳/۸۷	۳/۹۴
۲۱	۱۷/۶۶	۳/۳۴	۱۱/۱۵	۰/۶۳
۱	۵/۶۶	-۴/۶۶	۲۱/۷۱	۳/۸۳
۷	۱۳	-۶	۳۶	۲/۷۶
۸	۱۳/۶۶	-۵/۶۶	۳۲/۰۳	۲/۳۴
۱۲	۱۷/۶۶	-۵/۶۶	۳۲/۰۳	۱/۸۱
۱۰	۵/۶۶	۴/۳۴	۱۸/۸۳	۳/۳۲
۲۰	۱۳	۷	۴۹	۳/۷۶

منبع: یافته های تحقیق

$k = \sum \sum \frac{(m_{ij} - m'_{ij})^2}{m'_{ij}} = 22/97$

$w \in k$

۶) تصمیم‌گیری: $K \in w$ چون مقدار عددی ملاک آزمون‌کننده در ناحیه بحرانی قرار می‌گیرد لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود یعنی اینکه افزایش اشتغال روستائیان و ناحیه صنعتی میامی به یکدیگر وابسته‌اند و به این قضاوت ۹۵٪ اطمینان داریم

$$p = \frac{x^2}{n\sqrt{(s-1)(t-1)}}$$

$$n=12$$

$$(s-1)(t-1)=6$$

$$x^2 = 22/97$$

$$p = \frac{\sqrt{22/97}}{\sqrt{12\sqrt{6}}}$$

$$p = \frac{\sqrt{22/97}}{\sqrt{29/38}}$$

$$P=0/883$$

بدین ترتیب فرضیه اول و دوم هر دو، مورد قبول واقع شد و آزمون‌ها حاکی از آن است که ناحیه صنعتی میامی موجب افزایش درآمد و اشتغال در روستاهای ناحیه شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

ناحیه صنعتی میامی در دهستان میامی، بخش میامی، شهرستان شاهرود در استان سمنان واقع شده است ناحیه صنعتی میامی در شرق شهر شاهرود قرار دارد و دارای آب و هوای معتدل و منابع آب کافی می‌باشد. از لحاظ زمین‌شناسی منطقه در دوران سوم واقع شده است و خاک نسبتاً مناسبی دارد و به همین دلیل کشاورزی در منطقه از رونق خوبی برخوردار است و با وجود موقعیت مناسب روستاها جوانان تمایل به ماندن در روستاها را دارند.

این ناحیه صنعتی در کنار جاده اصلی تهران- مشهد واقع شده است و راه ارتباطی عامل موثری در مکان‌یابی آن بوده و نیروی کار ارزان قیمت که از نیروی کار مازاد در روستاهای ابراهیم‌آباد علیا، جودانه، محمدآباد، کلاته‌اسد بیشتر استفاده و تجمع‌گرایی صنعتی باعث صرفه‌جویی‌هایی در شهرک صنعتی میامی گردیده است.

با تمرکز صنایع در ناحیه صنعتی میامی که با بهره‌برداری از اولین کارخانه در این شهرک که کارخانه ریسندگی نخ میامی بوده است، صنایع دیگر نیز در این ناحیه صنعتی جذب شده‌اند از جمله خجسته رنگ شاهرود که کارخانه ریسندگی باعث جذب این کارخانه جهت رنگ نخ‌های خود شده است.

نبود فرصت‌های شغلی در بخش کشاورزی جهت نیروی کار مازاد در روستاهای دهستان میامی با ایجاد ناحیه صنعتی میامی فرصت‌های شغلی را برای جذب نیروی کار روستایی تامین می‌کند و اشتغال روستایی از طریق ایجاد ناحیه صنعتی میامی به عنوان بخش مکمل بخش کشاورزی عمل نموده و استقرار ناحیه صنعتی در منطقه‌ای روستایی سبب افزایش درآمد روستائیان و ایجاد فرصت‌های شغلی و بالا رفتن سطح زندگی روستائیان شده است.

پیشنهاد می‌شود در صورت امکان احداث شهرک‌های صنعتی در نواحی استقرار یابند که از مواد اولیه نواحی اطراف روستاها استفاده نمایند اگر چنین فرصتی پیش آید از دو جهت مزیت دارد یکی از نظر هزینه حمل و نقل

چون بازار مصرف نزدیک است و هزینه کمتری بر تولید کننده و مصرف کننده تحمیل می‌گردد. مزیت دوم این که احداث چنین واحدهایی در نواحی روستایی امکان استفاده از تولیدات کشاورزی را به عنوان مواد اولیه واحدهای صنعتی فراهم می‌کنند و باعث بهبود وضعیت اقتصادی روستاها و نواحی اطراف می‌گردد در این تحقیق مشخص گردید که فقدان دو واحد عمده غذایی یکی واحد تولید محصولات و فرآورده‌های لبنی که قادر بود روزانه شیر لازم کارخانه را از روستاهای اطراف تامین نماید و دیگر واحد غذایی سوسیس و کالباس که می‌توانست گوشت لازم را از دامداری‌ها و مرغداری‌های روستاهای اطراف تامین کند. مانع از استفاده مواد خام تولیدی در ناحیه شده است و این مواد تولیدی به ضرورت بایستی از ناحیه خارج گردد و در این صورت صرفه‌جویی‌های اقتصادی لحاظ نشده است.

از سویی لازم است وام‌ها و تسهیلاتی در اختیار روستائیان قرار گیرد تا مالکیت واحدها به آن‌ها تعلق گرفته تا با ملاحظات قومی و عرق ملی بیشتر، از کارگران بومی و روستایی استفاده نمایند. در این تحقیق مشخص شد که در شهرک صنعتی میامی هیچ واحد صنعتی توسط روستائیان اداره نمی‌شود.

منابع

تقوایی، مسعود، شفیعی، پروین. صنایع روستایی و جایگاه آن در توسعه مناطق روستایی و اقتصاد کشور، نشریه سپهر، شماره ۴۰. رحیمی، عباس (۱۳۸۳). تبیین ویژگی‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و صنایع روستایی، تهران: وزارت جهاد کشاورزی.

روزبهان، محمود (۱۳۷۶). مبانی توسعه اقتصادی، انتشارات تابان.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان سمنان (۱۳۸۵). معاونت آمار و اطلاعات، گروه نقشه و GIS.

سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۶۵). انتشارات مرکز آمار ایران.

سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۷۵). انتشارات مرکز آمار ایران.

سمنائی، ابوالفضل، عبدالله‌زاده. رضا (۱۳۸۶). سالنامه آماری استان سمنان ۱۳۸۵، دفتر آمار اطلاعات، گروه استخراج و پردازش داده‌های آماری.

عادل‌نیا، سعیده (۱۳۸۳). اثرات اقتصادی اجتماعی شهرک‌های صنعتی بر نواحی روستایی (مورد مطالعه شهرک صنعتی توس). پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد.

فرید، یدالله (۱۳۶۸). جغرافیای شهرشناسی، انتشارات دانشگاه تبریز.

مطیعی لنگرودی، سید حسن (۱۳۸۱). مقاله عوامل رکورد صنایع دستی در نواحی روستایی شهرستان مشهد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد،

وزارت جهاد سازندگی (۱۳۷۲). عوامل موثر در صنعتی نمودن مناطق روستایی، دفتر مطالعات اقتصادی.

Bollman, Ray. D & Bryden, John. M (1997) Rural Employment In OECD. p. stekram ruobal LanoigeR, Of scimanyD dna erutcurts: seirmuoc.

Das, p.k (1979) Basic Issues, macro policies & components of a programme of Development Industry & Development

Huq S. (1994). "Global Industrialization: A Developing country perspective", Industrial Ecology and Global change, Cambridge university press.

Liedholm kilby (1994)“ The Role of Nonform activities in The Rural Economy” macmillan
pressin association with the IEA.
samal. Kidhore .c (1997)Rural Non –farm Activities in spesific Regions of arissa ,Jonrnal of
Rural Development.

Archive of SID